

не мало свідомої можливості їх сприйняти?

Можливо, у даній констатації фактів, загроз, викликів ближчого майбутнього Сахаров А. Д. значно випередив свій час? Перифразуючи його власне висловлювання, можна сказати про те, що *його наукова особистість була декілька більш долі сучасного йому світу*.

На жаль, у сучасній Україні досить мало робіт, які б аналізували діяльність Сахарова А. Д. як науковця, який за «старих» радянських часів намагався з філософських позицій загальнолюдських цінностей змінити притаманне йому суспільство, але не був прийнятий сучасниками. Здається, в філософських наукових колах «творець термоядерної бомби» також не сприймається як «свій». Це стосується також сучасних політологів, правників, культурологів, соціологів та інших представників сучасної науки. Але вантаж його філософської, правової думки був адресований Людству. І воно повинно отримати призначене йому відправлення.

Висновки. Радянський досвід формування деформованої правосвідомості суспільства потребує вивчення з метою запобігання подібних явищ у майбутньому. Формування правосвідомості громадянського суспільства (яку деякі автори визначають як форму суспільної свідомості [9; с.27] в нашій країні, як колишній частці СРСР, відбулось та відбувається завдяки подоланню тоталітарної моделі правосвідомості. Значна роль у цьому подоланні була притаманна «першопрохідникам» громадянського суспільства в цій «Країні кривих дзеркал» - видатним вченим, які зазирнули «за край небуття», та знайшли в собі сили порвати з правосвідомістю середовища власного виховання та які запропонували суспільству нову модель правосвідомості, що базується не на партійних, а на загальнолюдських цінностях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. "Газета Временного Рабочего и Крестьянского Правительства" від 7 грудня (24 листопада) 1917 р. стор. 1, - СУ РСФСР, 1917. № 4. ст.50
2. Мельгунов С. П. Красный террор в России. 1918-1923., М; «РУССКО», 1990. стор.37-38
3. Гошовський М. М., Кучерявий І. Т. «Ідея прогресу в соціальній філософії». - К., 1993.
3. ВЧК/ГПУ: Документы и материалы. Составитель Фельштинский Ю. Г. - М.: Издательство гуманитарной литературы, 1995., стор 3-272
4. Советская прокуратура в важнейших документах Сост.: Лебединский В. Г., Орлов Д. И., М. Госюриздат, 1956., стор.171-174, 210-218
5. Кримінальний кодекс УРСР. Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961р., № 2, стаття 14
6. Сахаров А. Д. «Проект Конституции Союза Советских Республик Европы и Азии», М., 1990 . стор.1-2
7. Сахаров А. Д. Архів Сахарова: Головна сторінка. стор.1, джерело: <http://www.sakharov-archive.ru/>
8. Сахаров А. Д. Архів Сахарова . Роботи А.Д. Сахарова. Размышления о прогрессе, мирном сосуществовании и интеллектуальной свободе. стор.2, джерело: <http://www.sakharov-archive.ru/>
9. Большакова О. В. Матеріали Всеукраїнської Інтернет - конференції «Вивчення юридичних дисциплін у технічних ВНЗ - шлях до розбудови правової держави», Дніпропетровськ, Видавець Біла К. О., 2014р, с.27.

Цибра Микола Федорович, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК 140,8 +378

ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ СОЦІУМУ ЯК НАРІЗНЕ ЗАВДАННЯ ОСВІТИ

В статті наголошується, що національна трансформація не може бути проведена як чисто економічний проект. Для того, щоб сьогодні забезпечити реальний розвиток країни та її економіки, потрібна трансформація суспільства через зміну системи цінностей, світоглядних орієнтирів у цілому.

Ключові слова: трансформація, стереотип, світогляд, соціум, фрустрація, демократія, гуманізація, цінність, компетентність

ТРАНСФОРМАЦИИ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИХ ОРИЕНТИРОВ СОЦИУМА КАК КРАЕУГОЛЬНОЕ ЗАДАНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье акцентируется, что национальная трансформация не может быть проведена как чисто экономический проект. Для того, чтобы сегодня обеспечить реальное развитие страны и ее экономики, нужна трансформация общества через смену системы ценностей, мировоззренческих ориентиров в целом.

Ключевые слова: трансформация, стереотип, мировоззрение, социум, фрустрация, демократия, гуманизация, ценность, компетентность

TRANSFORMATION OF WORLD OUTLOOK REFERENCE SOCIETY AS A CORNERSTONE TASK OF EDUCATION

The article points out that the national transformation may not be carried out as a purely economic project. Today, in order to ensure a real development of the country and its economy, the society needs transformation through changing the system of values, world outlook in general.

Keywords: transformation, stereotype, world outlook, society, frustration, democracy, humanization, value, competence

У переломні періоди історії, коли старі ідеологічні й психологічні стереотипи змінюються на нову систему поглядів і цінностей, відкривається реальна можливість гуманізації соціальної сфери, реалізації особистісного потенціалу кожного громадянина нашої держави. Саме тому Україна, як і більшість держав Європи та західного світу, переживає ряд реформ у різних сферах суспільного буття, поміж яких і система освіти.

Нове тисячоліття почалося з глобальних проблем, що охопили також і українське суспільство. Стагнаційні процеси спостерігаються на всіх рівнях громадського розвитку, але треба сподіватись, що ситуація не безнадійна: вчасні заходи та зусилля соціальних інститутів вирівнюють становище на першому етапі, хоча б до обставини адекватного планування.

Фаза нестійкості – це сьогоднішній стан екологічної, економічної, соціальної та політичної ситуацій у нашій державі. Психологічний дискомфорт, фрустрація, невірноваженість громадян віддзеркалюють стан речей у сучасних суспільних відносинах. Це являється підґрунтям поширення ностальгії за «надійним, зрозумілим та стійким» минулим. Значна кількість скарг на руйнацію «принципів та ідеалів», відчутно впливає на мораль у суспільстві, втрачається віра у справедливість державних інституцій, а до судової системи вже немає взагалі ніякої довіри, її втрачено.

В існуючому стані речей та ситуаціях, що ми переживаємо, безглузді всілякі спроби жорсткими організаційними заходами, або законодавчим тиском відродити спокій і порядок у суспільстві, відновити елементарну повагу та віру до влади, її керівних ланцюгів. Існує побоювання підризу довіри людей до цілей та задач розбудови самостійної України, що вже призводить до сумних наслідків для українського народу і, навіть, до руйнівного, регресивного трагізму духовного стану нації.

Невдовзі святкування важливої дати, річниці «наших реформ», що розпочалися із часів перебудови або розвалу СРСР. Двадцять три роки ми перебуваємо у стані транзиту, що немає уяви про кінечний пункт своєї дислокації. Більша частина громадян вважає, що люди нічого не здобули, а більше втратили. Аргументів для вагомого заперечення не існує! Їх не нашкребти навіть у дитячу жменьку. Порівняно з 1991 роком країна збіднішала, значно втратила регенераційні властивості, здатності відтворювати національне багатство.

Ми втрачаємо не лише якісний прошарок професіоналів, що стрімко емігрують у більш вдячні країни. Населення буквально деградує й тане: і через природну смерть, і через низьку народжуваність, і через малокваліфіковану імміграцію, особливо іновірців, що неодмінно ще буде мати руйнівні, конфліктологічні наслідки. Загальна кількість українців, що назавжди втекли на заробітки з країни, переважає населення такої держави, як Швейцарія! З української мапи зникають тисячі сільських населених пунктів! Що для душі може бути жакливішим за мертві села?

На початку 2000-х років найбільші корпорації подвоювали свої активи практично щорічно! А до 2010 року статки десятка українських мільярдерів перевищили об'єм всього українського бюджету. Слушну думку з цього приводу озвучив директор Інституту Трансформації суспільства Олег Соснін на черговому засіданні Центру соціально-консервативної політики. Сказано ним було, що сьогодні в Україні відбулась політична кристалізація трьох соціально-класових сил: перша – надбуржуазія – 5% від населення, що не повинна, але володіє 70% національного капіталу. Друга сила – люмпенсько-пролетарська маса 70% населення і 5% багатства, а між ними 25% так званого середнього класу, з

сумнівними 20% маєтності. *Те, що з цими даними відбувається у свідомості народу і є суспільною трансформацією.*

Щоб зрозуміти ці висновки, слід відповісти на питання, що є трансформаційними процесами взагалі? Якщо коротко та схематично, то політика трансформації – це сукупність кроків, спрямованих на підвищення конкурентноздатності країни в цілому. Це перехід від перерозподілу до виробництва та нарощування темпів національного багатства. В ідеалі, це зростання продуктивних сил суспільства не лише у кількісному, але і в якісному відношеннях. Це також і скорочення витрат, переборення затратних методів, перехід від освоєння засобів до їх інвестування.

Весь світовий досвід ХХ ст., усі численні дослідження того, що дозволило різним країнам досягати економічного зростання, свідчить про те, що підйом економіки, в значній мірі, відбувається не через суто економічні фактори. Відомі західні фахівці з цих питань Ернандо де Сото, Роберт Патнем, Дуглас Норт, Рональд Коуз та інші переконливо доводять, що економічне зростання, в першу чергу, залежить не від економічних факторів, а від правил та цінностей, що панують у суспільстві та які ним поділяються, а також від моделей соціальної взаємодії, що існує у громаді, як панівна. У даному випадку мова йтиме про певні глибинні речі – так звані «установки», про «колективну ідентичність», про те, що створює умовні фахові енергетичні поля, де у залишковому рахунку - успіх або поразка. Іншими словами, принципове значення для економічного розвитку відіграють речі, далекі від суто економічних категорій.

Перш, ніж виникає новий тип соціальних зв'язків, відбуваються певні зміни у свідомості людей. Важливо розуміти, що національна трансформація не може бути проведена, як чисто економічний проект. Для того, щоб сьогодні забезпечити реальний розвиток країни та її економіки, потрібна трансформація суспільства через зміну системи цінностей, свідомості у цілому. *Матеріальна дегуманізація сучасності відіграє у нашому малоцивілізованому суспільстві жорстку службу. Залишати цей штрих міжлюдських відносин без уваги – небезпечно і нерозумно. У цьому питанні багато підводних каменів.*

Демократія, якій ми так важко вчимось, постає для нас як завдання не в якості форми політичної організації, а як неподільно прогресивний ефективний зразок життєдіяльності суспільства. Тільки ця форма дає людству шанс (можливо останній) вижити й перейти на нову стадію розвитку, за своїми темпами та масштабами неспіврозмірну з попередніми зусиллями. Форма демократії, насамперед, приваблює головним набором характеристик:

1. виборність керівництва;
2. загальне та рівне виборче право;
3. підзвітність керівництва народу;
4. плебісцити та референдуми.

Усі ці якості теж не є абсолютною гарантією успіху, навіть у найбільш досконалому суспільстві, коли створено правову країну, в якій забезпечені воля більшості та законні права меншості. Важливо, коли суспільна думка знаходиться під контролем громадянського суспільства, в якому не пригнічується особистісне. Важливо, коли посередність не постає вищою монадою з добродійностей, а талант не лише не переслідується, але й має певні обґрунтовані привілеї.

Трансформаційні процеси, які відбуваються у нашій державі, не зводяться до політики демократизації. Слід враховувати та передбачати серйозні зміни та оновлення у психології, світогляді, особистісному менталітеті. В даних аспектах постають особливі форми глибинних, багатофакторних, парадигмальних змін, що охопили всю планету так званою глобалізацією інформаційних та економічних процесів. Усі спроби протидії марні, слід вивчати та використовувати можливості, що пом'якшуватимуть негативні наслідки цих процесів. Ніщо немає однозначності у кінцевому результаті, повинна бути особлива увага до цих малокерованих всесвітніх процесів. Одне заперечувати немає сенсу – людство розумнішає, інформаційна обізнанність не дозволяє вводити в оману натовпи людей з легкістю минулих віків.

Латинська назва нашого виду – *Homo sapiens* – апроіорі формулює розумність людини. Проте, мати розум і розважливо себе поводити - не співпадають, як правило. Говорено розумними: розум – то ще не ум. Це стосується індивіда й, тим більш, людства в цілому. Чи можна визнавати розумним побудову АЕС у сейсмоненадійних зонах поряд з якими, до того ж, розташовані великі багатолюдні міста? Абсурдизму у вчинках відповідальних особистостей значно більше, ніж можна уявити, інколи це схоже на безумство, інколи на злонависну злочинність. Еразмова «Похвала Глупості», (Еразм Роттердамський - 1467-1536) щиро іронізувала з людської натури та пороків сучасного йому суспільства. Гуманіст, богослов, ерудит допоміг підготувати реформи, але парадокс – сам їх не визнав,

не сприйняв, що ще раз підкреслює зашкарублість людської натури, граничне небажання щось змінювати у своєму житті, особливо якщо тобі вдається сховатись на острівці під назвою «Моя хата з краю»...

Та не слід забувати про велич людського Духу у процесах проти відьом, про варварське спалення непохитного Джордано Бруно та Коперніка й подвиги інших відомих стоїків із різних епох. Саме на їх плечах розташувався і дійшов до нас процес суспільного розвитку, його незнищенні гуманістичні риси. Значну кількість недолугих вчинків виправдовують неодолимим знань, цивілізаційними похибками, абераціями правил окремих груп. Не зжиті й досі забобони та нещастя, що теж призводять до трагедій. Зростання знань, насамперед наукових, безумовно, вдосконалює людський розум, та скорочує шлях до більш повного розуміння процесів людського розвитку. Взагалі, цивілізаційний хід безкінечний, все тече, все змінюється, і до, і після гераклітового «Панта рей!». Просувається суспільство не завжди у позитивному напрямку: громадські процеси мають характеристики флуктуацій (*від лат. fluctuatio — коливання, випадкові відхилення*), як у випадкових, так і у відносно стаціонарних періодах свого розвитку.

Одночасно зі зростанням масиву знань, людина постає більш могутньою на тлі природи, але ціна помилок теж зростає пропорційно. Антропогенний фактор у механізмі природних процесів досяг планетарного масштабу і небезпечного впливу. Могутні сили опинились у полоні мізерної кількості «відповідальних осіб» та «обізнаних й визнаних фахівців». Чи завжди вони виправдовують таку безоглядну довіру? Свої владні «забаганки» вони вимушені передовіряти не завжди відповідальним і, що не менш важливо, професійно досконалим особистостям.

Безконтрольно поширюється коло людей, так чи інакше пов'язаних з могутніми і потенційно небезпечними виробничими, технічними, дослідницькими системами і процесами. Слабка ланка у цій вервечці може опинитись у будь якому місці. Уявити ризиковану ситуацію нескладно, загрозу не спростовує ані один спеціаліст, ані один вчений. Проте, ніхто не відмовляється від корисних (або таких, що їм здаються) проєктів, кожен бажає втілити «дещо» у своєму житті, не завжди до кінця прораховуючи ризики.

Для нормального функціонування кожного суспільства потрібно певним чином навчати та виховувати необхідний прошарок людей, дійсно відповідальних за прийняття важливих рішень. Вони повинні бути підзвітними громаді, а не на кшталт якихось там таємних масонських лож, що, можливо, і володіють необхідними суспільству надзнаннями, але не дозволяють відслідкувати їх власну відповідальність перед людством, що вже зробило ставку (можливо необачно) на кваліфікованих вчених як на свого роду експертний комітет вищого ґатунку.

Ми сподіваємось (як на мою думку, то досить наївно), на обізнаність влади, на відвідування ними необхідного науково-гуманітарного лікбезу, на обов'язкову професійну освіту вищого політичного, господарчого та військового апаратів. Обачність державного діяча завжди пропорційна його власній компетентності та відповідальності. Керуючись ними, він обирає радників та виконавців, покладаючись на них, як на себе. Сучасний «вузький професіоналізм» залишає ще менше сподівань на фахові й позитивні наслідки процесів у владних альянсах. Тут науковці та розумні політики резонно «б'ють на сполох».

Додає занепокоєння також і сучасна необачна спритність науки. Неочікувані продукти роботи дослідницьких лабораторій у галузі хімії, генетики, біології, фізики недосліджені у часі та просторі. Від генних «несподіванок» та модифікованої продукції з невідомими наслідками до колайдерного колапса, від «чорної матерії» та «чорних дірок» - небезпека підстерігає нас на всіх наукових напрямках. Кажуть: науку зупинити не можна! А може, інколи треба щось на певний час притримати, більш досконало вивчити, проаналізувати наслідки? Історії відомі випадки, коли вчені не розголошували свої відкриття через невігластво оточення та небезпеку використання їх винаходів. Тобто, тут необхідні навички водія: за кермом бережись дурнів з чотирьох боків! Безумовно, існує певне перебільшення у даній суперечці, проте, тут знову спливають побутові жарти: «маслом каші не зіпсуєш!».

Сучасні спроби повернутись до стану безпеки у глобальному вимірі тим чи іншим традиційним способом схожі на наші післявоєнні схованки з приказкою у кінці «хто не заховався, я не винуватий»! Ті часи минули, глобальне відстежування процесів необхідне не лише з причин тероризму. Існують й інші ризики, тому технологічно суспільство швидко вдосконалюється. Втім, «необхідність» теж лякає повним оголенням вашого тіла на сканерах у аеропортах; прослуховуванням, всюдисущими камерами. Та, якщо пам'ятаєте, церкви всіх конфесій виступали проти комп'ютеризації, ідентифікаційних номерів, камер, абортів, презервативів, а зараз не лише видали дозвіл до застосування своїм

парафіянам, а й самі вдало використовують відкриття і технології для внутрішніх церковних потреб, особливо комп'ютери.

До небезпек сучасності додався «людський фактор» у його масовому вимірі, зараз особливо нестійкий у зв'язку з глобальною соціальною, технологічною та погодною нестабільністю у планетарному масштабі. Таким чином, суттєвим моментом драматизму сучасної соціальної ситуації постала антропогенна мінливість світу. Природа доведена до радикальної нестабільності та невизначеності майбутнього, насамперед, з боку широкомасштабних катастроф, спровокованих хибною діяльністю людини.

Об'єктивно ми не здатні визначити межу, що відокремлює людей, безпосередньо відповідальних персонально або колегіально за рішення та вчинки від тих «павіанів», що призводять, або здатні призвести, до драматичних та трагічних наслідків суспільства. Дуже шкідливо, коли «питати ні з кого», і дуже зручно для безвідповідальних людей, захопивших владу в багатьох країнах, і наша, на жаль, уже вкотре, не є виключенням!

Розшарування, розподілення людей «по сортам» у наш технологічний час «унезбежечнює» обставини в суспільстві сторазово! Шкода, що вкрай знахабнілі товстосуми не чують колокольного дзвону, шкода, що вкотре разом з ними постраждають невинні люди. Така уява, що відбувається трансформація суспільства у криміногенний бандустан. Хто і як потім з цим зможе розібратись? Що ми залишаємо майбутнім поколінням?

Втішно читати в інтернеті та бачити в телевізійних програмах, як знищують великі криміногенні співтовариства в Італії, в Бразилії, у Мексиці, Росії. Може ці процеси попередять інших безоглядних «володарів життя»? Сидіти і лише сподіватись на це не слід, треба діяти всіма доступними, дозволеними законодавчо методами. Політтехнології, гіпнабельність натовпу, 25-й кадр - цей вплив сьогодні розуміє кожний дорослий. Можна подібні методології використовувати і в корисних напрямках, головне бути відповідальним і розуміти наслідки, прораховувати їх перспективи науково.

Природні психофізичні сили, що знаходяться у розпорядженні людства, здатні запускатися, як агресивний механізм у кожному пункті соціального простору. Сучасні, вже не таємні, і не лише військові технології, мають для цього страхіття необхідні знання та важелі. «Мотив» політики завжди вигадують, у залежності від їх уподобань та потреб, а підлеглі владі силові структури зобов'язані виконувати накази. Тому треба чітко розуміти крихкість сучасного світу, його залежність від порядності, моральності та професійності особистостей при владі.

Саме тому так важлива відкрита система виборності влади, що знизить суспільні ризики. Й саме тому так активно кримінальні структури намагаються зруйнувати прозорість виборчої системи, намагаючись трансформувати суспільство у слабівільне «бидло».

Проте, керівна система не повинна бути зарядженою тенденційно до спрощення, зниження ступеню різноманітності, до монополізму у кожному державному питанні. На жаль, централізація влади перетворюється у кумовські відносини, або чвари, чи, навпаки, до дріб'язкової владної опіки. Повага до владних інститутів обґрунтовано різко знизилася свій рівень. Гірко від того, що ці процеси обов'язково підігрують безвідповідальність виконавців, усі ланцюги у владних структурах починають страждати та руйнуватись.

Проте, неможливо тут не підкреслити, що у людства немає іншого шляху, ніж чітко усвідомлена організація виробничої та будь-якої іншої суспільної діяльності за принципом, в якому цілісність повинна поєднуватись з багатоманітною самостійністю й максимальною гнучкістю, стосовно відстежування громадських процесів. Цей принцип названо демократичним, слід дотримуватись напрацьованих іншими державами, їх аналітичними структурами, позитивів.

Розумні люди говорять, що від добра добра не шукають! Взагалі, все життя мене переслідує відповідна сентенція німецького філософа-ірраціоналіста Артура Шопенгауера. Наведу її тут російською, як запам'ятав із часів студентського життя: «Стихийные бедствия и все превратности, которые претерпел род человеческий, вынудили людей создать общество. Общество умножило несчастья, на которые обрекла людей природа. Несовершенство общества породило потребность в государстве, а государство – усугубило все пороки общества! Вот и вся история человечества!». Блискуче сформульована думка! Мало що змінилось на нашому протиборчому полі. Суспільні трансформації доки ще не набули особливо якісних здобутків, пошуки найбільш вдалої форми взаємовідносин влади та народу продовжуються. Тільки ось довіра до справедливості у діях влади продовжує танути прямо пропорційно безсоромній владній нещирості та тотальній криміналізації її ланок та структур.

Щодо демократії, як спрощено називають чітку форму державного правління, то тут теж не все

безхмарне. Принцип демократії не тотожний послабленню централізму та підсиленню федералізму. Автономні дії індивідів та малих груп, що переслідують очевидні власні цілі, можуть виступати сьогодні як «квазіприродна» сила стихійного характеру. В аналогічній сучасній ситуації поведінка, вчинки, навіть розумні декларації, можуть слугувати ледь не гарантією від самознищення цивілізації.

Ми увійшли у фазу розвитку, коли демократія здатна допомогти вийти на шлях виживання, навіть прогресу, але лише у тому випадку, коли дії індивідів будуть вільними від жорсткого диктату «з гори» і, в той же час, істинно відповідальними за перспективу опосередкованих наслідків, як у програмах «мінімум», так і у планах «максимум». Демократія, як дієвий аспект, сьогодні вимагає від особистості фаховості, певної обачності на платформах інформованості та освіченості. Це висока особистісна планка і очевидна необхідність вимог високопрофесійності до керівного складу суспільства. Автоматично ці процеси не відбуваються, контроль з боку народу повинен бути дуже уважним, ґрунтовним, прискіпливим, на карті – існування держави і нації.

Народу необхідно якнайшвидше пройти «світоглядну мутацію». Загальна суспільна ідеологія та філософія повинні співпадати з сучасними висновками істинної науки. Особливо це повинні розуміти у тому прошарку чиновників, які відповідають за ситуації підвищеного ризику. Нестача знань у спеціалістів, що працюють у ризикованих галузях, сьогодні неприпустима «розкіш». Керівництво «кухарки» в умовах глобалізаційних процесів може мати надмірну, «крахову» ціну. Це не поїдання недоброякісного буханця паршивого кухаря, блювотою невеличкої кількості споживачів тут не відскіпаєшся!

Сьогодні дефіцит компетентності, у більшості випадків, постає чимось на зразок іржі у запалах багатотонних бомб, не помічених з часів війни під спорудою у багатолюдному місті. Невігластво, як і незнання – не матимуть виправдання. Обізнаність, екологічна освіта та екологічне виховання – безімперативні.

Керований «етичний феномен» окупиться стократно, етична трансформація свідомості допоможе людству, цивілізація матиме більше шансів продовжити своє існування. Саме тому ми ще раз ладні пересвідчитись, що демократія, як форма організації суспільства, найбільш прогресивна, тому що передбачає «гласність», інформаційну відкритість, освіченість, компетентність, свідому дисципліну і масову активність; вона стимулює бажання брати на себе відповідальність. Демократичний стиль мислення здається за цим переліком найбільш привабливим у сучасному світоглядному реєстрі. Демократія – це, насамперед, чіткий модус організації діяльності суспільства як цілого. Це не найгірший засіб існування та функціонування людства як «ноосферного організму».

Суспільство повинно мати змогу діяти як розумне ціле і тоді, коли мова йде про вирішення завдань, що вимагають великої концентрації зусиль і засобів, і тоді, коли необхідно приймати оптимальні регіональні вироки, адекватно оцінювати масштаби завдань та наслідки розвитку подій, що за цим слідують. Система зобов'язана володіти максимальною гнучкістю, оптимальністю саморегулювання. Це суть, сучасна необхідність, оскільки межі між локальними та глобальними подіями вкрай тонкі й невизначені, інколи доводиться з гіркотою та запізненням констатувати – маловивчені.

Ніхто вже не заперечує авангардній ролі знань та інформації у житті сучасних і майбутніх поколінь. Термін «ноосферна демократія» зобов'язує мислити об'ємно і перспективно. Не слід відмахуватись від науково обґрунтованих футурологічних розробок. Творча атмосфера можлива лише за умови існування максимально досконалої, відкритої інформаційної мережі. Можна сподіватись, що навіть в умовах нестабільності, високого рівня соціальних ризиків людство навчиться «діяти, як треба», не на шкоду власному народу у будь-якій гострій ситуації, приймати швидкі та кваліфіковані рішення на будь-якому рівні з різних питань.

Зрозуміло, що не існує абсолютної впевненості у максимальній оптимальності при вирішенні кожного завдання, та на те ми народжуємось і живемо, щоб вчитись, виправляти помилки та просуватись вперед до кращого життя. Згадайте слушні записи Лева Толстого у щоденнику, я процитую їх по пам'яті, не претендуючи на абсолютну точність. Він писав: «Чтобы жить честно, надо мыслить, мучиться, биться, рваться, ошибаться, начинать и бросать, и опять начинать, и опять бросать, и вечно бороться и лишаться, а спокойствие – душевная подлость!». Ну що тут заперечиш?

Інформована людина перестає бути бездумним, слухняним виконавцем чужої волі. Інформована громадськість позбавить чиновників спокійного життя, можливо десь і вилікує від повальної чиновницької клептоманії. Утаємничувати ганебність вчинків сьогодні все важче, є надія на кращі часи для істинного «демократизування» нашого суспільства, особливо його керівної ланки.

У перспективі, у відкритому, вільному від дріб'язкових цензурних фільтрів суспільстві, будуть

все частіше виникати професійно компетентні неформальні товариства, що здатні будуть предметно критикувати офіційні проекти та рішення, пропонувати свої напрацювання, науково обгрунтовані та прораховані на перспективу. Ростки цих процесів уже спостерігаються, сподіваємось на швидке їх поширення та зростання, це вкрай необхідно молодому суспільству, що ніяк не може вийти на власний шлях розвитку за браком якісних трансформацій у громадській свідомості, спалюваної постійною зрадою громади, зневірою у здатність проklamatorів «істини в останній інстанції» щось позитивне вирішувати не лише для себе, але й для пересічного громадянина.

Місцеві органи влади, що повинні обиратись широкими масами населення демократичними шляхами, і що конституційно декларується як факт на всіх виборах постійно фальсифікується. Оберігаючи на всіх владних рівнях «власні кишені», за інших, чесних, умов змогли б реально блокувати хибні рішення, невивірених, непорахованих на перспективу. На сьогодні такі трансформації у владних коридорах не відбуваються. Опозиції мало що вдається довести, навіть коли позиція обгрунтована, і результати вкрай необхідні суспільству.

Відбувається якесь ревниве змагання поміж десятком олігархічних сімейних кланів, але не на користь державі. Як то говорять: «знизу» дотягнутись до пиріжків не вдається. Ті, що вище ростом, тобто на вищій щаблі, встигають їх схопити першими. Сумна правда нашого державного сьогодення, а ще сумніша від того, що демократичних трансформаційних перспектив інтелектуалізації та гуманізації свідомості владного ланцюга - і на горизонтах не вимальовується! Наймодніший крам нашої державної сучасності – фальсифікат! До того ж, з усіма дійсно бажаними для державотворення характеристиками: гнучкий, оперативний, і напрочуд ефективний для певної когорти його авторів. Але не для громадян всієї держави – ось у чому парадокс нашого з вами життя! Необхідні «стволові» для суспільної організації властивості хутко пристосовує для власних потреб владний криміналітет, клептократи наших «переломних часів».

На такій підставі, на справжньому, існуючому базовому підґрунті, важко теоретизувати з приводу трансформації свідомості суспільства, маючи завдання знайти у цих процесах позитивні риси. Нічого не залишається, окрім пропозиції вважати, що те, що сьогодні доля позитивних, конструктивних ідей, які генеруються демократичною думкою, ще не визначена -- вона не безнадійна, скоріше, це «дитяча хвороба» нашої юної демократії. Слід продовжувати працювати у необхідних демократичних напрямках і сподіватись, що *GUTTA CAVAT LAPIDEM* (лат. [гутта кават лапідем] — капля камінь точе (з Овідія).

На відміну від консервативної, традиційно охоронної обачності, доводиться оволодівати навичками проектуючого альтернативістського мислення, звичками постійно обгрутовувати позитивність демократизму. Ситуація багатофакторної нестійкості, у якій доводиться виживати, яскраво ілюструє множину можливих варіантів майбутнього, серед яких доведеться швидко обирати найадекватніший для виживання, і не лише нашого суспільства.

Виявляється, вкотре констатує людство, що краще мислити альтернативно. «Полівалентне» вирішення смислових завдань має більш досконалі висновки і наслідки для потреб суспільства більш позитивного характеру. Науковці-філологи наполягають, що у мові стародавніх інків не було слова «або», розпливчатість не допускалася апріорі. Традиціоналістське мислення та відповідна йому практика спадкоємності, як заведено, були охоронами такого способу безальтернативного буття.

Сучасне «нове мислення» працює на випередження, воно створює можливі сценарії майбутнього, проектує ймовірнісні світи, і, як знаряддя свободи, проектує найміцніший, з точки зору виживання, спосіб буття індивіда та суспільства. Перша «похідна» від традиціоналізму – низький соціальний рівень і статус мислячої людини і інтелігенції, як соціального прошарку. Це ілюструється у нашому суспільстві поневірками новатора, зубожінням винахідника у будь-якій галузі. Вимушена мімікрія письменника, журналіста, вченого – вкрай шкідливі для розвитку будь-якого суспільства. Особливо бридко спостерігати за суспільствознавцями, що вимушені подавати кожную самостійну «крамольну» думку, як розвиток «не поміченої раніше ідеї владного чиновника», щоб прогресивна думка була здатна вижити й послугувати громаді взагалі.

Вихід у нестійкий світ безперервних «новацій» вимагає від особистості постійного напруження, практичних пошуків для втілення «ідей», загальних мислительських зусиль. Інтелектуальну напруженість сучасного життя можна характеризувати як *емпіричний* факт, що вимагає додаткової уваги з боку усіх наук без винятку. Новаторство, пошук, дискусія, самостійність, різнобічність, конкретність рішень – небезпідставно вважаються нелегкими для людської психіки. Нове мислення виводить особистість на новий рівень знань й новий рівень «нелінійного» існування. Нове мислення оздобилось новими термінами-епітетами, такими як: контекстуальне, системне, нелінійне,

концептуальне, перспективне, тощо.

Контекстуальність проблем і рішень контрастує з попереднім розумінням професіоналізму, яке базувалося на вмінні вирішувати типові завдання типовими методами. Такий «професіонал» постійно кар'єрно зростає зі стажем роботи, від нього вимагався мінімум мислення та максимум слухняності. Сьогодні, коли ми говоримо про необхідність підходу до проблеми на рівні фаховості, професійності, у поняття вкладається вже інший, адекватний зміст. Дискусія про «економічну свідомість» доводить, що суспільство намагається йти конструктивним шляхом. До цього підштовхнула суспільні інституції економічна криза, що оголила малодієві бюрократичні методи управління. За допомогою «вольових рішень» просуватись вперед ставало все складніше, більш практичними виявились «економічні стимули» та економічні методи. Виявилось, що в економічних оцінках приховано безліч різномірних інтересів: державних, групових, відомчих, особистих.

Фактично економіст у сучасній цивілізації має справу з відтворенням самого життя. Сучасне буття людини і контекстуальне, і змінне, що означає неспівпадіння з будь-якою традиційною професійною обмеженістю і з економічною у тому числі.

Сучасний вал технологізації «розлюднює» людину, роботизує її психіку, обмежує, такі необхідні для психіки, духовні, «тактильні» контакти. Егоїзм у віртуальному просторі, де є можливість малювати «себе коханого» як заманеться, дає підстави вважати, що й історичні події теж будуть віртуально викривленими, «неживими», змодельованими «на потребу». Тут краще російською – «кто смел, тот и съел»! Закачуй у людські мізки – що заманеться! Впливай на психіку 25 кадром – і натопа твій! Куди повернуть «літописники» сучасної історії і кому це буде цікавим потім – важко сказати. Наймодніше гасло серед молоді «Тут – і зараз!». Щоб там не говорити, а часи кардинально змінюються, технізуються, глобалізуються так стрімко, що ні про який «плавний перехід» домовиться ми не зможемо ні з ким. Триматись «на плаву» поталанить лише добре інформованим, інтелектуально розвиненим професіоналам у своїх галузях. *Тому й трансформувати суспільну свідомість слід у цих фахових напрямках.*

Нашій свідомості, як і нашому буттю, притаманний гострий присмак невпевненості, нестійкості, невизначеності, громадської розгубленості. Ситуація політичних «потасовок», накладена на історико-теоретичні «бодання», поглиблює суспільний сум за інтелектуальним і відповідальним правлінням. Вкарбовувати позитив у суспільну свідомість на такому підґрунті вкрай важка справа, проте, ця надзвичайно важлива філософська проблема не повинна зходити з «порядку денного» системи освіти, вчених суспільних наук у доступному для прогностичного огляду майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердяев Н. А. Самопознание. Опыт философской биографии. М., 1991.
2. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и ориентации личности. СПб., 2000.
3. Дем'янчук О. П. і Кравченко М. С. Політична освіта: Місток між державою та громадянським суспільством. К., 2008.
4. Деррида Ж. Позиции. К., 1996.
5. Кон И.С. В поисках себя. Личность и её самосознание. М. 1982.
6. Маслоу А. По направлению к психологии бытия. М., 2002.
7. Моисеев Н. Н. Алгоритмы развития. М., 1987.
8. Рябов С. Г. Політична наука в Україні ХХІ ст.: стан та перспективи розвитку. К., 2005.
9. Цибра М. Ф. Метанойя. Одеса, 2006.

Олексій Чечельницький, аспірант кафедри філософії Одеського національного морського університету

УДК: 1: 316.3+168.52,2+37.03

РОЛЬ ТВОРЧОСТІ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Розглянуто методологічні підходи до вивчення широкого кола питань, пов'язаних з аксіологічним обґрунтуванням творчих інтенцій сучасної людини. Представлена філософська теорія сублімації творчості в системі цінностей сучасної людини. Вивчено механізм взаємодії суспільства і особистості у творчості, обґрунтовано включення проблем духовності та моральності в методологію філософського аналізу творчості в системі людських цінностей.

Ключові слова: творчість, сублімація творчості, піднесення цінності, творчий шлях